כי עבדים אנחנו ובעבדותנו לא עזבנו אלהינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי בזמן *המן רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר, ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוהם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה עלה אריה מסבכו דוב שוקק זה אחשורוש דכתיב ביה וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדוב *ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם דלים מן המצות, ר' אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית *בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין מך אלא עני שנאמר ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר המקרה במים עליותיו רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל, לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם ולא מלך, רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי ואסתר דכתיב והעיר שושן צהלה ושמחה ובמשול רשע יאנח עם זה המן דכתיב והעיר שושן נבוכה, רב מתנה אמר מהכא כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו רב אשי אמר מהכא או הנסה אלהים וגו' [א] ויהי בימי אחשורוש אמר רב ווי והי (א) הדא דכתיב והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות וגו' ושמואל אמר מהכא לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים בימי יוונים, ולא געלתים בימי נבוכדנצר לכלותם בימי המן, להפר בריתי אתם בימי פרסיים כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג, במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר להפר בריתי אתם בימי פרסיים שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם רבי לוי אמר מהכא ואם לא תורישו את יושבי הארץ רבי חייא אמר מהכא והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם, [ב] אחשורוש אמר רב אחיו של ראש ובן גילו של ראש אחיו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר אנת הוא רישא די דהבא בן גילו של ראש הוא הרג הוא ביקש להרוג, הוא החריב הוא ביקש להחריב שנאמר ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אמר אח לראשו ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר וישם המלך אחשורוש מס הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו הוא דתן ואבירם הן ברשען מתחילתן ועד סופן הוא המלך אחז הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו, אברם הוא אברהם הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו, הוא אהרן ומשה הן בצדקן מתחילתן ועד סופן ודוד הוא הקטן הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה, המלך אמר רב שמלך מעצמו, אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי אמרי לה לשבח דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה ואמרי לה לגנאי דלא הוה חזי למלכותא וממונא יתירא הוא דיהב וקם המהדו ועד כוש רב ושמואל חד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר הודו וכוש גבי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו, ביוצא בדבר אתה אומר כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה *רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו, שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתחלה מלך על שבע, ולבסוף מלך על עשרים, ולבסוף מלך על מאה אלא מעתה, ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה מאי דרשת ביה? שאני הכא דקרא יתירא הוא מכדי כתיב מהודו ועד כוש, שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי-ש"מ לדרשה: תנו רבנן שלשה מלכו בכיפה ואלו הן אחאב *ואחשורוש (ונבוכדנצר) אחאב דכתיב חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך *וגו' ואי לא דהוה מליך עלייהו היכי מצי משבע להו נבוכדנצר דכתיב והיה הגוי והממלכה אשר לא *יתן את צוארו בעול מלך בבל, אחשורוש הא דאמרן

סימן

כי עבדים אנחנו. פסוק הוא בספר עזרא וסיפא ויט עלינו חסד לפני (ב) שרי פרס לתת *עלינו מחיה: **באש בימי נבוכדנצר.** שהשליכו לתוך הכבשן: **אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו, בימי מרדכי.** שהדבר נגלה לכל האומות שהלכו אגרות בכל העולם: **מסורבלין.** מלובשין בבשר: **נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך.** כמי שלא היה יכול להושיע: **אדם ולא מלך.** זה המן: **רב מתנה [אמר] מהכא.** פתח פתחא: **[הדא דכתיב כו'].** מה שכתב בתורה ואין קונה גזר המן שלא יהא אדם רשאי לקנות מהן לעבד: **ושמואל אמר (ג) מהכא.** (פתחא) לא מאסתים וגו': **ואם לא תורישו וגו'.** אף אלו נענשו על שחמל שאול על עמלק: **אעשה לכם.** אף אלו כמעט כלו: **אחיו של ראש.** כלומר דומה לו: **בן גילו.** בן מזלו שניהן דעת אחת היה להן: **בקש להחריב.** יסוד שיסד זרובבל בבית המקדש בימי כורש לפני אחשורוש כמו שאמור בספר עזרא (סימן ד): **שטנה.** שנאה לשטן להם שלא יבנוהו: **אח.** הוי: **אברם הוא אברהם.** פסוק הוא בדברי הימים: **שמלך מעצמו.** שלא היה מזרע המלוכה: **כי הוא רודה.** כתיב בשלמה: **כשם שמלך על תפסח (ד) ועל עזה וכו'.** והכי קאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמו מתפסח ועד עזה: **מלכו בכיפה.** תחת כל כיפת הרקיע: **הא דאמרן.** מהודו ועד כוש:

סימן

שלשה מלכו בכל העולם כולו. והא דלא חשיב אלכסנדר' מוקדון משום דלא איירי הכא אלא באותם הכתובים להדיא:

אתה

שעשה משה יש לו י' אמות ריוח לכל רוח. וכתיב ולפני הדביר עשרים וגו': *) ליהודים היתה אורה ושמחה וגו'. א"ר יהודה אורה זו תורה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור. שמחה זה יו"ט שנאמר ושמחת בחגך. וששון זו מילה שנאמר שש אנכי על אמרתך. ויקר אלו תפלין שבראש: אחשורוש אחיו של ראש ובן גילו של ראש. פי' אחשורוש אח שוה לראש. אחיו של נ"נ כו' הוא אחשורוש הוא ברשעת מתחלתו ועד סופו **ת"ר** ג' מלכו בכיפה. אחאב ונ"נ ואחשורוש

*) לכאורה מאמר זה עד ויקר אלו תפלין שבראש אין כאן מקומו רק לקמן דף ט"ז ע"ב ואולי דלפני רבינו הי' כתוב כאן

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב ווי והי נתקיים מה שכתוב בתורה והתמכרתם שם: (ב) רש"י ד"ה כי עבדים וכו' לפני מלכי פרס: (ג) ד"ה ושמואל אמר פתח פתחא מהכא לא מאסתים: (ד) ד"ה כשם שמלך על תפסח. נ"ב הא דלא פרש"י כלום על כשם שמלך מהודו ועד כוש משום דלשם הזוכר מהודו עד כוש תחילה ולא זו אף זו קאמר אבל הכא הזכיר תפסח ועזה בסופיה דקרא קשיא וצריך לפרש דה"ק כי הוא רודה כו':

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' הנסה אלהים וגו' רב אמר מהכא והתמכרתם כו' כצ"ל: [ב] שם אעשה לכם ויהי בימי אחשורוש אמר רב ווי והי אחשורוש אמר רב כו' כצ"ל:

◆

גליון הש"ס

גמ' אדם ולא מלך. עי' ע"ז דף ג ע"א תד"ה כהנים: רש"י ד"ה מסורבלין מלובשין. עי' רש"י שבת דף קלו ע"ב ד"ה קטן המסורבל: ד"ה אח אוי. עי' סנהדרין דף קב ע"ב וברש"י שם ד"ה אח לשמים. וברש"י הושע יג טו:

[נ"ל יעבדו אתו את נבוכדנצר מלך בבל ואת אשר לא יתן וגו']

[נ"ל נגו]
ס"א מרדכי
תהלים סו
שם
משלי כח
ירמיה ד
דניאל ז
ע"ז ב: קדושין עב.
קהלת י
[תענית ז:]
ויקרא כה
תהלים קד
שם קכד
משלי כט
דברים ד
שם
שם כח
ויקרא כו
במדבר לג
שם
דניאל ב
עזרא ד
אסתר י
בראשית לו
במדבר כו
דה"ב כח
דה"א א
שמואל א יז
מלכים א ד
סנהדרין כ:
שמות ו
[נ"ל נבוכדנצר ואחשורוש]
מ"א יח
[נ"ל ואמרו אין והשביע את (הגוי ואת הממלכה וגו')]
ירמיה כז

מבנה (עז לג:)
דעות על הפסוקים במגילת אסתר

סדרה של דעות על השם אחשורוש

ב' קבוצות - רשעים וצדיקים שהיו כך מתחילתן ועד סופן על פי דעת המלה "הוא"

מבנה
ב' מחלוקות רב ושמואל
I מהודו ועד כוש באחשורוש
II מתפסח ועד עזה בשלמה
שמתארים מלכות שהיא על פני כל העולם

נושא/מבנה
אחאב, נבוכדנצר, אחשורוש - ג' מלכים שמלכו בכיפה